

Het Panel Verpleegkundigen en Verzorgenden bestaat uit 400 verpleegkundigen en 300 verzorgenden. De verpleegkundigen zijn werkzaam in vier sectoren: de algemene ziekenhuizen, de psychiatrie, de zorg voor mensen met een verstandelijke handicap, en de thuiszorg. De verzorgenden zijn werkzaam in drie sectoren: de verpleeghuizen, de verzorgingshuizen, en de thuiszorg. Het Panel Verpleegkundigen en Verzorgenden is een initiatief van het Landelijk Expertisecentrum Verpleging & Verzorging (LEVV) en het onderzoeksinstituut NIVEL. Zie ook: www.levv.nl/panelenv of www.nivel.nl/panelenv.

Ervaren werkdruk gedaald

Vergeleken met twee jaar geleden zijn relatief meer verpleegkundigen tevreden over de tijd die zij voor cliënten kunnen uittrekken. Ze vinden hun werk minder druk en zijn positiever over de genomen werkdrukmaatregelen. Maar het is nog geen tijd om tevreden achterover te leunen.

In 2001 werd aan de leden van het Panel Verpleegkundigen en Verzorgenden gevraagd wat ze vonden van de werkdruk en de maatregelen ter verlichting daarvan. We vroegen toen naar feitelijke gebeurtenissen, bijvoorbeeld *Hoe vaak slaat u een pauze over?*, en *Heeft uw werkgever maatregelen genomen om de werkdruk te verminderen?*, maar ook naar de mening van verpleegkundigen over de werkdruk en aspecten daarvan. Twee jaar later, in 2003, hebben de panelleden dezelfde vragen weer beantwoord, waardoor we nu kunnen nagaan of er iets veranderd is.

Ervaren werkdruk

De meerderheid van de verpleegkundigen in de algemene ziekenhuizen, de psychiatrie en de zorg voor verstandelijk gehandicapten vindt dat ze voldoende tijd aan hun cliënten kunnen besteden (zie tabel 1). Vergeleken met 2001 is dit een verbetering. Toch kan nog ongeveer veertig procent van de verpleegkundige panelleden de stellingen dater voldoende tijd is voor goede zorg en voor de directe cliëntenzorg, niet onderschrijven. Verpleegkundigen zijn in 2003 het minst te spreken over de hoeveelheid administratief werk. Positief is dat het percentage verpleegkundigen dat het werk te druk vindt, gedaald is van veertien naar zeven procent. Er is geen verschil in ervaren werkdruk tussen verpleegkundigen in de algemene ziekenhuizen, de psychiatrie en de zorg voor verstandelijk gehandicapten.

Lezers van TvZ kunnen suggesties voor door het panel te behandelen onderwerpen sturen naar Anke de Veer (a.deveer@nivel.nl).

Overwerken

De meeste verpleegkundigen slaan wel eens een koffie- of rustpauze over wegens drukte. Ruim eenderde doet dat vaak of zelfs zeer vaak. Ook werken de meeste verpleegkundigen wel eens over omdat het zo druk is. Bijna een kwart van de verpleegkundige panelleden werkt vaak of zeer vaak over. Vooral in algemene ziekenhuizen en in de verstandelijk gehandicaptenzorg wordt overgewerkt. Verpleegkundigen zijn in 2003 meer tevreden over de werkdruk, maar ze werken nog evenveel over als in 2001.

Werkdrukmaatregelen

De helft van de verpleegkundige panelleden geeft aan dat er in de afgelopen jaren in hun instelling maatregelen zijn getroffen om de werkdruk te verlichten. Dit geldt vooral voor de algemene ziekenhuizen. De andere helft geeft als antwoord dat er geen werkdrukmaatregelen zijn genomen.

We vroegen degenen die aangaven dat er maatregelen zijn genomen, welke dat dan waren. Meestal blijkt het te gaan om het vergroten van het personeelsbestand of het verminderen van het aantal cliënten. In bijna tweederde van de gevallen hebben de maatregelen betrekking op de inzet van personeel, zoals uitbreiding van het aantal formatieplaatsen, het aannemen van assistend personeel of oproepkrachten, en het inschakelen van een uitzend- of detachingsbureau. Bij ongeveer veertig procent werden in periodes van drukte bedden of afdelingen gesloten. Deze maatregel wordt vooral getroffen in algemene ziekenhuizen en in mindere mate in de psychiatrie. In de zorg voor verstandelijk gehandicapten wordt dit nauwelijks gedaan.

De werkdruk kan ook beïnvloed worden door de interne organisatie van de zorg te veranderen. Ruim een vijfde van de ondervraagde verpleegkundigen noemt dergelijke maatregelen, zoals bijvoorbeeld het in kaart brengen van de zorgzwaarte van de cliënten zodat de inzet van personeel daaraan gerelateerd kan worden. Ook wordt de personeelsbezetting op bepaalde uren van de dag veranderd of worden bepaalde taken overgedragen aan een ander deskundigheidsniveau. De verpleegkundigen in de thuiszorg noemen ondersteuning in de arbeidsvoor-

waardelijke sfeer zoals extra kinderopvang en het kunnen uitbesteden van privé-taken (strijken, poetsen, tuinonderhoud). In de andere sectoren komt dit niet naar voren.

Het percentage verpleegkundigen dat zegt dat er de afgelopen jaren werkdrukmaatregelen zijn genomen, is stabiel gebleven. Wel is de tevredenheid daarover gestegen van 10 procent in 2001 naar 28 procent in 2003.

Half vol of half leeg?

In het algemeen laten de cijfers zien dat verpleegkundigen, alhoewel zij nog even vaak overwerken, in 2003 minder werkdruk ervaren. Een psychologische verklaring hiervoor is dat door de economische recessie en de grotere baanonzekerheid mensen hun werk positiever gaan waarderen. Maar er zijn ook aanwijzingen dat de werkdruk werkelijk is gedaald. De verpleegkundigen die aangeven dat er werkdrukmaatregelen genomen zijn, blijken ook positiever te zijn over de werkdruk. Dit duidt erop dat de ervaren werkdruk beïnvloed wordt door het beleid van de instelling. Overigens blijkt uit onderzoek ook dat de tekorten aan zorgpersoneel in 2003 minder groot zijn dan in de voorafgaande jaren (Van der Windt e.a., 2003).

Ondanks de positieve geluiden over de werkdruk vindt nog zeven procent van de verpleegkundigen hun werk te druk. Is dat onacceptabel hoog of mag gesteld worden dat de problemen rond de werkdruk nu voldoende opgelost zijn? Zo'n veertig procent van de verpleegkundigen vindt het moeilijk te beoordelen of er nog meer werkdrukmaatregelen genomen moeten worden, terwijl ruim eenderde vindt dat er te weinig werkdrukmaatregelen genomen zijn. Dus ondanks dat verpleegkundigen in 2003 minder werkdruk ervaren, geeft nog een behoorlijk groot deel aan dat er meer moet gebeuren. Het is dan ook te vroeg om tevreden achterover te leunen.

De thuiszorg

Dit bericht is gebaseerd op de peilingen van voorjaar 2001 en 2003 onder verpleegkundigen werkzaam in algemene ziekenhuizen, de psychiatrie en de verstandelijk gehandicaptenzorg. Omdat de verpleegkundigen in de thuiszorg alleen in 2003 hebben meegedaan worden de resultaten van deze groep in een apart kader vermeld.

Vergeleken met de verpleegkundigen in de andere zorgsectoren zijn verpleegkundigen in de thuiszorg positiever over de tijd die ze voor hun cliënten hebben. Ze slaan vaker pauzes over en werken vaker over omdat het zo druk is. Minder tevreden zijn ze over de mogelijkheden om cliënten te bespreken met collega's, wat begrijpelijk is gezien het ambulante karakter van het werk. De afgelopen jaren zijn er in de thuiszorg relatief vaak werkdrukmaatregelen genomen. ■

Literatuur

Windt, W. van der, Calsbeek, H., Talma, H., L. Hingstman. *Feiten over verpleegkundige en verzorgende beroepen in Nederland 2003*. Elsevier Gezondheidszorg/LEVV, Maarssen/Utrecht, 2003.

Tabel 1

Verpleegkundigen over ervaren werkdruk, overwerken en werkdrukmaatregelen¹

	2001 (n=253)	2003 (n=290)	significant verschil?
<i>Ervaren werkdruk</i>			
Ik heb voldoende tijd voor patiënten om goede zorg te verlenen	35%	54%	ja
Ik heb voldoende tijd beschikbaar voor directe patiëntenzorg	45%	59%	ja
De hoeveelheid tijd die ik besteed aan administratief werk is redelijk en ik weet zeker dat de patiënten er niet onder te lijden hebben	39%	46%	nee
Ik heb genoeg tijd en mogelijkheden om problemen betreffende de patiënten te bespreken met collega's	50%	62%	ja
Ik denk dat ik beter zou functioneren als het minder druk was	43%	35%	nee
Ik heb het te druk	14%	7%	ja
<i>Overwerken</i>			
Ik sla wegens drukte (zeer) vaak pauzes over	38%	33%	nee
Ik werk wegens drukte (zeer) vaak over	25%	24%	nee
<i>Werkdrukmaatregelen</i>			
Er zijn de afgelopen jaren maatregelen getroffen om de werkdruk te verlichten	51%	50%	nee
Er zijn de afgelopen vijf jaar voldoende maatregelen getroffen om de werkdruk te verlagen	10%	28%	ja

VERPLEEGKUNDIGEN IN DE THUISZORG¹

	2003 (n=108)
<i>Ervaren werkdruk</i>	
Ik heb voldoende tijd voor patiënten om goede zorg te verlenen	75%
Ik heb voldoende tijd beschikbaar voor directe patiëntenzorg	75%
De hoeveelheid tijd die ik besteed aan administratief werk is redelijk en ik weet zeker dat de patiënten er niet onder te lijden hebben	63%
Ik heb genoeg tijd en mogelijkheden om problemen betreffende de patiënten te bespreken met collega's	47%
Ik denk dat ik beter zou functioneren als het minder druk was	30%
Ik heb het te druk	7%
<i>Overwerken</i>	
Ik sla wegens drukte (zeer) vaak pauzes over	44%
Ik werk wegens drukte (zeer) vaak over	40%
<i>Werkdrukmaatregelen</i>	
Er zijn de afgelopen jaren maatregelen getroffen om de werkdruk te verlichten	62%
Er zijn de afgelopen vijf jaar voldoende maatregelen getroffen om de werkdruk te verlagen	28%